WARIES MISDAADREEKS · Nº 236

Gouwestroom in Waddinxveen

De zaak van de ontvoerde kwekersdochter

HISTORISCH ONDERZOEKSRAPPORT
naar de verdwijning van Neeltje Mostert
Waddinxveen, 22 tot 25 maart 1887

opgesteld door dr. Ida Kalkman

UITGEVERIJ WARIES

INHOUD

Aan de lezer 4
Opdracht en werkwijze 6
1 Waddinxveen aan de Gouwe, 1887 9
2 Het Gouweveld en de Mosterts 15
3 Dinsdag 22 maart 1887 24
4 Het onderzoek van veldwachter Spaan 30
5 De terugkeer 36
6 De familie en de buren gehoord 41
7 De zaak tegen Willem Speksnijder 45
8 Nieuwe vondsten, 2025-2026 51
9 Stand van het onderzoek 58
Register van bronnen 60
Woordenlijst 61
Werkbladen 62
Antwoordformulier 66
Hints 69
Verzegelde conclusie 73
Conclusie: wat er gebeurde 74
Nawoord en verantwoording 82

Aan de lezer

Wat u in handen hebt, en wat er van u gevraagd wordt

DIT IS EEN PUZZELBOEK, GEEN ROMAN.

U leest een historisch onderzoeksrapport met alle bronnen die er over één zaak bestaan. De onderzoeker heeft haar conclusie verzegeld. Lees de stukken, beantwoord de vragen hieronder en open pas daarna de verzegelde conclusie.

Op dinsdagavond 22 maart 1887 stapte de negentienjarige Neeltje Mostert, dochter van een kweker aan de Noordkade in Waddinxveen, aan de steiger van de kwekerij in een boot. Drie dagen later, vrijdag bij het eerste licht, liep zij zelf weer naar huis. Zij heeft nooit verteld waar zij was geweest, of met wie. Een schippersknecht werd gearresteerd, berecht en vrijgesproken. Het dorp hield het op hem.

Historica Ida Kalkman kreeg in 2026 de opdracht uit te zoeken wat er werkelijk gebeurde. Zij verzamelde het strafdossier, het brugboek van de Waddinxveensebrug, de kwekerijboeken van twee kwekerijen, het huisboek van Neeltjes moeder, brieven, krantenberichten, een notariële akte en twee plantencatalogi. Die stukken vindt u in dit rapport, doorgenummerd als *Bron 1* tot en met *Bron 40*, in de volgorde waarin het verhaal zich ontvouwt. Haar eigen tekst tussen de bronnen schetst achtergrond en samenhang, maar trekt geen conclusies.

Uw vragen

1. Wie heeft Neeltje Mostert op 22 maart 1887 weggevoerd?
2. Hoe ging zij weg: in welk vaartuig, welke kant op, en waarom stapte zij in?
3. Waar was zij van dinsdagavond tot vrijdagochtend, en wat deed zij daar?
4. Waarom werd zij weggevoerd?
5. Waarom zweeg Neeltje, en waarom logen schippersknecht Willem Speksnijder en zijn schipper over die avond?

Hoe u te werk gaat

Lees de hoofdstukken 1 tot en met 9 in volgorde. Alles wat u nodig hebt staat in dit boek; kennis van buiten is niet nodig. Tijden, afstanden, getallen en kleine handelingen tellen. Een kaart van de Gouwe staat op p. 14, een plattegrond van de kwekerij op p. 20.

Achterin vindt u werkbladen (vanaf p. 62) en een antwoordformulier (p. 66). Wie vastloopt, kan per vraag drie hints gebruiken, die op hun kop zijn gedrukt zodat u niet per ongeluk te veel leest. Pas als het antwoordformulier is ingevuld, slaat u de verzegelde pagina om.

Speelduur: twee tot vier uur. U kunt het boek alleen spelen of samen, bijvoorbeeld door de bronnen te verdelen en elkaar daarna te ondervragen. Een zaak is opgelost wanneer elk antwoord met minstens twee bronnen te onderbouwen is en elke andere verdachte door een bron is uitgesloten.

Opdracht en werkwijze

Een trommel uit Michigan en een dossier uit Rotterdam

BRON 1 **E-MAIL** · Ada Speksnijder aan Ida Kalkman

Grand Rapids, Michigan, 2 februari 2026. Vertaald uit het Engels.

Van: Ada Speksnijder · Aan: Bureau Kalkman, Leiden · Onderwerp: mijn overgrootvader Willem

Beste dr. Kalkman,

Mijn overgrootvader Willem Speksnijder kwam in 1888 als schippersknecht van de Gouwe naar Michigan. Hij werd hier timmerman, kreeg zes kinderen en stierf in 1939. Over Holland vertelde hij weinig. Mijn oma zei altijd: opa is weggegaan met een naam die is achtergebleven.

Vorig jaar vond ik bij het opruimen van haar huis een blikken trommel met een paar Nederlandse papieren: een uittreksel van een vonnis uit 1887 waarin hij werd vrijgesproken van het ontvoeren van een meisje, en een brief van dat meisje zelf, Neeltje Mostert, uit 1888. Ik heb ze laten vertalen. Ik begrijp er niet alles van, maar ik begrijp wel dat zij hem iets wilde zeggen wat zij niet kon opschrijven.

Ik wil weten wat er in maart 1887 met Neeltje gebeurd is, wie haar meenam en waarom. Als het mijn overgrootvader was, wil ik dat ook weten. Ik stuur u de papieren per koerier.

Met vriendelijke groet,
Ada Speksnijder

De opdracht

Mevrouw Speksnijder vroeg mij drie dingen: vast te stellen wie Neeltje Mostert op 22 maart 1887 heeft weggevoerd, te verklaren waarom, en te beoordelen of het oordeel van het dorp over haar overgrootvader terecht was. Ik heb de op-

HOOFDSTUK 1

Waddinxveen aan de Gouwe, 1887

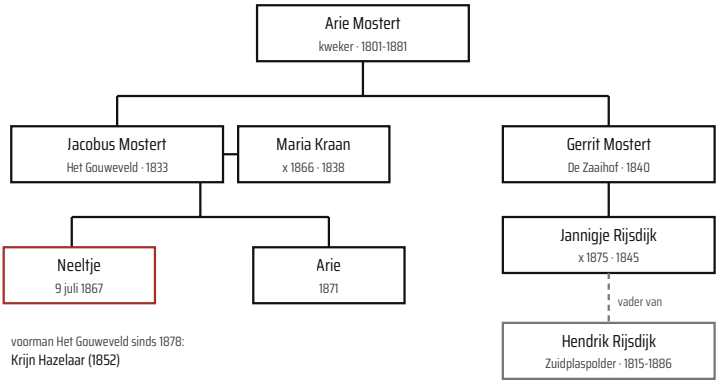
Het decor: een vaarweg, een brug, kwekerijen op het veen

Wie in 1887 in Waddinxveen woonde, woonde aan het water. Het dorp was een lint van huizen, werven, molens en tuinen langs de westoever van de Gouwe, de vaarweg die Gouda en de Hollandse IJssel verbond met Alphen en de Oude Rijn. Over die rivier ging alles wat de streek maakte en nodig had: turf en hout, papier, mest, graan, stenen, en in toenemende mate planten.

De vaarweg

Op de Gouwe voeren in de jaren tachtig dagelijks tientallen schepen. De vaste beurtschepen hielden een dienstregeling aan tussen Gouda, Boskoop, Alphen en Leiden, of voeren van Leiden via Gouda door naar Rotterdam. Daartussen schoven vrachtschuiten, turfschepen, praamen van de werven en de kleine punters van kwekers en boeren: platte, open bootjes zonder mast, die men met riemen of een vaarboom voortbewoog. Grotere schepen werden bij tegenwind gejaagd, door een paard op het jaagpad aan de overzijde gesleept.

Een geladen beurtschip haalde op de Gouwe, gejaagd of onder zeil, ongeveer vijf kilometer in het uur. Een punter met één roeier deed niet veel onder voor een schip, maar liet zich op een rustige avond ook gewoon meevoeren: het water van de Gouwe stond nooit helemaal stil.

De familie Mostert in 1887, met de schoonfamilie van Gerrit. Gerrit en Jannigje hadden geen kinderen.

BRON 2 **NOTARIËLE AKTE** · Scheiding en deeling der nalatenschap van Arie Mostert

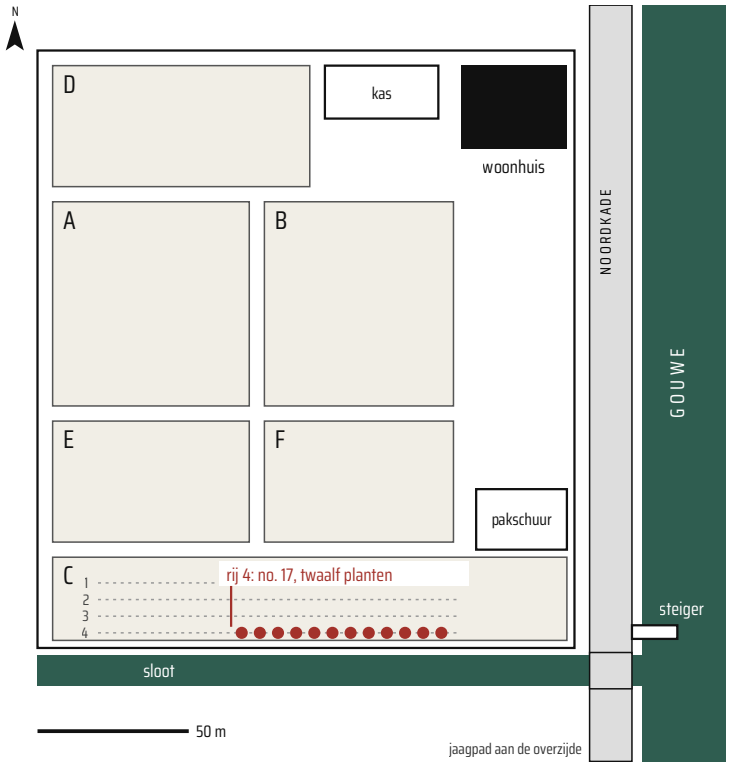
Gouda, donderdag 9 februari 1882. Uittreksel; de beschrijving van de roerende goederen is weggelaten.

Heden, den negenden Februari achttienhonderd twee en tachtig, verschenen voor mij [...] Notaris ter standplaats Gouda: 1°. Jacobus Mostert, kweeker, wonende te Waddinxveen; 2°. Gerrit Mostert, kweeker, wonende aldaar, in den Voorofschen Polder; [...] welke comparanten verklaarden tot scheiding en deeling over te gaan als volgt:

Art. 3. Aan den eersten comparant wordt toegedeeld: het woonhuis, de kas, de pakschuur en de kweekerij genaamd *Het Gouweveld*, staande en gelegen aan de Noordkade, met al hetgeen daarop groeit en staat, behoudens het bepaalde bij art. 5.

Art. 4. Aan den tweeden comparant wordt toegedeeld: het perceel weiland en kweekgrond in den Voorofschen Polder, bij hem reeds in gebruik, benevens eene som van twee duizend vier honderd gulden, door den eersten comparant uit te keeren [...].

Art. 5. Het zaaigoed van het jaar achttienhonderd een en tachtig, door wijlen den vader der comparanten gezaaid en staande in de zaaibakken van het vak, bekend als vak C, komt toe aan den tweeden comparant, die het op zijne kosten zal ophalen vóór den eersten April achttienhonderd twee en tachtig. Hetgeen alsdan niet is op-

Het Gouweveld, naar een kaartje voorin het kwekerijboek, aangevuld met het kadaster. De zes vakken met de letters van Arie Mostert; de twaalf moederplanten van no. 17 stonden in vak C, rij 4, langs de sloot. De steiger ligt aan de Gouwe bij de mond van de sloot; de pakschuur op een steenworp afstand.

Het huisboek

Maria Mostert-Kraan schreef van 1868 tot kort voor haar dood in een reeks dunne schriften die zij zelf het huisboek noemde. Het gaat meestal over geld: wat de slager kreeg, wat de kousen kostten. Maar tussen de rekeningen staan zinnen die de familie laten zien zoals zij haar zag.

BRON 4 **HUISBOEK** · Maria Mostert-Kraan, 1884-1886

Aantekeningen tussen de huishoudrekeningen. Keuze.

Donderdag 14 Augustus 1884
Gerrit met de rechterhand onder de zaag gekomen in de houtzagerij aan de Gouwe, waar hij planken haalde voor zijn bakken. Dokter Koolhoven zegt dat de wijs- en de middelvinger stijf blijven. Hij kan geen mes meer houden, zegt Gerrit zelf; een schaar gaat nog, met de hele hand. Jannigje huilt, Gerrit niet.

9 Juli 1885
Neeltje achttien. Zij staat te lang aan het water als de Vrouw Maria voorbijkomt. Jacobus zegt: een knecht zonder schip, en dat is het laatste woord.

Maandag 14 Juni 1886
Jacobus heeft Speksnijder van het erf gestuurd, die met een mand kwam die niet voor ons was. Neeltje drie dagen geen woord.

Zaterdag 18 December 1886
Hendrik Rijsdijk overleden, de vader van Jannigje, op de boerderij in de Zuidplas. Begraven woensdag. De boerderij staat nu leeg; Gerrit zal haar voor de erfgenamen verkoopen. Jannigje gaat voor een poos naar haar zuster te Moordrecht.

De aantekening over Gerrits hand is de enige plek in de familiepapieren waar het ongeluk wordt beschreven. In het kwekerijboek is Gerrit na 1884 alleen nog een naam bij leveringen. Een paar maanden voor de gebeurtenissen van maart 1887 schreef hij zijn broer een brief, die Jacobus in het kwekerijboek bewaarde.